PRIRUČNIK ZA NASTAVNIKE

ISTINA ILI LAŽ: UPOZNAJ MEDIJE IZ PERSPEKTIVE EUROPSKE POVIJESTI

UVOD

Ovaj modul osmišljen je kao potpora u poučavanju koja će učenicima pomoći da razviju medijsku pismenost na temelju vještina kritičkog razmišljanja potrebnih za snalaženje u složenom medijskom okruženju današnjice. Na primjerima iz europske povijesti učenici se uče prepoznati pristranost i manipulaciju, promišljajući o vlastitoj konzumaciji medija i navikama dijeljenja sadržaja. Ovim pristupom izgrađuje se razumijevanje psiholoških utjecaja koji su oblikovali medijski sadržaj kroz povijest te se tako učenicima omogućuje da postanu promišljeni i odgovorni korisnici medija.

> ***Napomena:*** *Umjetna inteligencija korištena je na nekoliko mjesta u modulu. Kad god je korištena, to je jasno istaknuto i integrirano u proces učenja.*

METODA

Ovaj modul u skladu je s pristupom kombiniranog učenja; kombiniraju se elementi koji se obrađuju preko interneta i aktivnosti koje se provode u učionici i za koje je potrebno vaše aktivno usmjeravanje (vidi detaljan plan nastavne jedinice u nastavku). Modul nudi dvije razine složenosti: jednu za učenike u dobi od 13 do 15, a drugu za učenike u dobi od 16 do 18 godina. Svaka razina uključuje različite alate, kao što su interaktivni zadatak otkrivanja manipulacije slikama, kartice s uputama za raspravu, kvizovi, videozapisi s uputama, vježbe kritičkog razmišljanja, i neobvezne prijedloge zadataka za domaći rad.

> ***Napomena:*** *Ovaj je modul osmišljen kao nadopuna vašem poučavanju o medijskoj pismenosti i nije samostalan alat. Zahtijeva vaše aktivno usmjeravanje i sudjelovanje.*

CILJEVI

Nakon što završe ovaj modul, učenici bi trebali bi moći:

1. prepoznati pristranost, stereotipe, moć i namjeru u medijskim porukama kroz cijelu europsku povijest,
2. razumjeti i analizirati (neuro)psihološke procese koji stoje iza stvaranja, širenja i obrađivanja medijskog sadržaja,
3. kritički procijeniti vjerodostojnost izvora i sadržaja,
4. razumjeti vlastitu ulogu u odgovornom konzumiranju i dijeljenju medijskog sadržaja.

TRAJANJE

Za predloženi program učenja (vidi u nastavku) potrebne su otprilike dvije nastavne jedinice (svaka od 50 minuta), uz neobavezan domaći rad. Način na koji ćete rasporediti vrijeme možete prilagoditi ovisno o vremenu kojim raspolažete za poučavanje tako da prema potrebi odaberete, produljite ili skratite aktivnosti.

Potrebno vrijeme	**% nastavnika**
<30 min	3 %
30 – 45 min (1 nastavna jedinica)	11 %
45 – 75 min (2 nastavne jedinice)	46 %
75 – 120 min (3+ nastavne jedinice).	34 %
>120 min	6 %

U ovoj tablici prikazano je koliko su vremena nastavnici izdvojili za dovršetak cjelokupnog modula tijekom faze testiranja s učenicima:

METODA VIDLJIVOG RAZMIŠLJANJA

U ovom modulu koristi se metoda vidljivog razmišljanja. Riječ je o pristupu u čijem je središtu učenik i s pomoću kojeg učenici primjenjujući niz tehnika postavljanja pitanja razvijaju vještine kritičkog razmišljanja i produbljuju znanje. Takav pristup potpora je nastavnicima u prenošenju povijesnog znanja i pomaže učenicima da shvate njegovu važnost danas.

> ***Napomena:*** *Učenici će možda biti osjetljivi na neke teme. Razmislite o tome vlada li u razredu sigurno ozračje i možete li biti sigurni da će učenici jedni drugima pristupiti s poštovanjem. Raspravite o tome s razredom ako smatrate da je potrebno.*

Tehnika „trokut perspektiva"[1]:

Ova tehnika navodi učenike da istraže različite perspektive sagledavajući stvari sa stajališta drugih, bez obzira na to je li (ili nije) zastupljeno, u zadatku otkrivanja manipulacije slikama. Manipulirane povijesne slike mogu biti moćan alat koji će učenike potaknuti da razmisle o različitim stajalištima i motivacijom iza tih slika.

Nakon što saznaju više o povijesti slike, učenici trebaju istražiti tri različite perspektive u vezi s njom. U ovoj je fazi važno vaše aktivno usmjeravanje: dobro objasnite korake i ponudite pomoć za rješavanje pitanja. Učenici bi trebali odgovarati na pitanja jedno po jedno, prema predviđenom redoslijedu. Time što će vlastitu perspektivu ostaviti za kraj, učenici će joj pristupiti s kritičnijim načinom razmišljanja.

1. **Iz koje perspektive fotograf/autor vidi sliku?**
   Pozovite učenike da razmisle o tome zašto je fotograf odabrao određeni motiv ili zašto je odlučio manipulirati slikom? Kakvi su bili njegovi motivi i namjere? Jesu li njegove namjere bile pozitivne ili negativne, i za koga? Kako se fotograf mogao osjećati kada je stvarao sliku?

[1] Tehniku je osmislila Claire Bown („The Art Engager", projekt *Thinking Museum*, 2024.) na temelju metode vidljivog razmišljanja (engl. *Visible Thinking*) koju je razvila organizacija Project Zero (*Harvard Graduate School of Education*).

2. **Koje druge perspektive postoje? Npr. kakva je perspektiva osobe na fotografiji?**
   Potaknite učenike da sagledaju stvari iz šireg kuta i da istraže drukčiju perspektivu, npr. perspektivu istaknute osobe na slici ili protagonista postavljanjem pitanja: Kako se ta osoba osjećala u trenutku kad je fotografija snimljena? Je li imala određenu namjeru? Je li imala izbor? Možeš razmisliti i o publici kojoj je slika namijenjena: kako bi publika mogla gledati na ovu fotografiju? Što bi mogla misliti ili osjećati?

3. **Iz koje perspektive ja vidim sliku?**
   U zadnjem koraku pozovite učenike da razmisle o svojoj perspektivi. Sada kad znaju pozadinu priče, kako to utječe na njihovu percepciju? Što misle o manipulaciji slikama? Bi li sami posegnuli za manipulacijom slikom za dobre svrhe? Koja je razlika između manipuliranja slikom u prošlosti i danas?

PRIMJER:

Dolje ćete pronaći odgovor učenika iz faze testiranja modula, na temelju slike „Lenjin (i Trocki)".

Iz koje perspektive autor vidi sliku?

„Mislim da je autor ove slike htio prikazati Lenjinovu moć. Vidimo da je na slici Lenjin, koji se obraća narodu i drži govor o Crvenoj

armiji. Svi ga slušaju, što pokazuje moć koju je imao nad SSSR-om u to vrijeme."

Iz koje perspektive neka druga osoba vidi sliku?
„Mislim da je Staljin kasnije želio izmijeniti tu sliku samo kako bi manipulirao ljudima i kako bi u narodu izbrisao svako sjećanje na Trockog i Kamenjeva. Onda je mogao tvrditi da nikada nisu sudjelovali u upravljanju režimom, stvarajući neku vrstu propagande."

Iz koje perspektive ti vidiš sliku?
„Mislim da ova slika pokazuje kako su neki ljudi moćni i kako manjina uvijek upravlja većinom, kao što je Lenjin upravljao ruskim stanovništvom. Tu pojavu možemo vidjeti u svakoj diktaturi u povijesti (Sjeverna Koreja, nacistička Njemačka itd.). Mislim da slika šalje snažnu poruku promatraču."

PLAN NASTAVNE JEDINICE

Plan nastavne jedinice samo je prijedlog. Način na koji ćete rasporediti vrijeme možete prilagoditi ovisno o vremenu kojim raspolažete za poučavanje tako da prema potrebi odaberete, produljite ili skratite aktivnosti. Neke aktivnosti mogu se zadati učenicima za domaći rad.

> ***Napomena:*** *Iako postoje dvije razine, različitih težina i za različite dobne skupine, možete iz obje razine odabrati ono što je najprikladnije za vaše učenike.*

1. RAZINA

(za učenike u dobi od 13 do 15 godina)

1. Kviz za zagrijavanje
2. Alat *Ruka*
3. Videozapisi s uputama
4. Prikaz razvoja medija
5. Klikni i raspravi

2. RAZINA

(za učenike u dobi od 16 do 18 godina)

1. Otkrij manipulaciju slikama i tehnika „trokut perspektiva"
2. Klikni i raspravi
3. Rad na projektu
4. Kutak za provjeru informacija

KORAK	AKTIVNOST	FORMAT	VRIJEME	CILJ I SAVJETI
1. RAZINA i 2. RAZINA				
VAUČER S PRISTUPNIM KODOM I PRIJAVA	Da biste pristupili modulu, morate izraditi pristupne kodove za sebe i učenike. Svaki učenik (ili skupina) koristi jedan kod. Kao nastavnik prijavite se s pomoću pristupnog koda za nastavnika.	PDF	5′	Ovime se omogućuje adekvatan pristup nastavnicima i učenicima. Imajte na umu da prijavom kao nastavnik možete pristupiti dodatnim značajkama kao što je prikaz izvješća, što vam omogućuje da vidite odgovore učenika. Nastavnici i učenici istog razreda mogu ponovno koristiti svoje kodove, npr. da bi se prijavili za drugu nastavnu jedinicu.
1. RAZINA				
KVIZ ZA ZAGRIJAVANJE	Učenici započinju modul kratkim kvizom u kojem pogađaju koje su vijesti lažne, a koje istinite. Odluke se, baš kao i u stvarnom životu, često moraju donositi brzo, pa učenici imaju dvije minute da odgovore na pet pitanja.	Internetski alat	3′	Kroz ovaj kviz učenici će spoznati da između istinitih vijesti, koje ponekad mogu biti i neobične, i lažnih vijesti postoji samo tanka granica. Na zabavan način kroz igru počinju kritički razmišljati.
RUKA	Ruka je jednostavan alat koji učenicima pomaže da brzo procijene pet aspekata s kojih mogu postupiti medijskom sadržaju, npr. provjeriti je li izvor pouzdan, je li sadržaj emotivan itd. Jednostavnim	Internetski alat	5′	Ruka je alat koji se koristi i u privremenoj/putujućoj izložbi Kuće europske povijesti nazvanoj „Fake (f)or Real". Učenicima pruža jednostavne savjete za razumijevanje medijskog

	zadatkom povlačenja i ispuštanja sličica učenici se upoznaju s konceptom.			sadržaja. Ruka se pojavljuje i u videozapisima s uputama.
VIDEOZAPISI S UPUTAMA	Kroz tri kratka videozapisa učenici se upoznaju s različitim aspektima uloge svojeg mozga pri konzumiranju medijskog sadržaja: brzi mozak, spori mozak i umjetna inteligencija. Učenici bi trebali gledati videozapise po redu.	Internetski alat	10′	S pomoću videozapisa učenici mogu razumjeti što se događa u njihovu mozgu kada konzumiraju medijski sadržaj. Postaju svjesni da su neke njihove odluke instinktivne, ali dobivaju i alate za izbjegavanje impulzivnih reakcija na medijski sadržaj.
PRIKAZ RAZVOJA MEDIJA	Kroz vježbu povlačenja i ispuštanja sličica učenici se upoznaju s razvojem medija kroz povijest, nakon čega mogu dublje uroniti u različite faze razvoja medija.	Internetski alat	5′	Učenici se upoznaju s utjecajem medija na potrošače (od tiska knjiga preko radija, televizije i društvenih medija do umjetne inteligencije). Uče da su moć i utjecaj uvijek oblikovali (problematičan) medijski sadržaj.
KLIKNI I RASPRAVI	Učenici mogu raditi u paru, odabrati jednu karticu s uputama za raspravu (ili više njih) i raspravljati o pitanju na kartici. Mogu birati između niza tema.	Putem interneta / u učionici	20′	Učenici imaju priliku promisliti i raspraviti o različitim aspektima svega onoga s čime su se dosad susreli u modulu. Mogu raditi u parovima, u manjim skupinama ili svi zajedno. Za ovaj je dio potrebno vaše aktivno usmjeravanje. Sami možete odlučiti hoće li učenici slobodno birati kartice, koliko će ih odabrati i hoće li se i kako rezultati predstaviti.

2. RAZINA				
OTKRIJ MANIPULACIJU SLIKAMA	U prvom koraku učenici analiziraju jednu sliku (ili više njih) i pokušavaju prepoznati dijelove koji su manipulirani. U drugom koraku klikaju na interaktivne elemente kako bi naučili više o povijesti slike.	Internetski alat	15′	Učenici uče da manipuliranje nije nešto novo, nego da je uvijek postojalo. Uče o konkretnim, uglavnom povijesnim slučajevima i o tome kako su moć i namjera oblikovali medijski sadržaj. Sami možete odlučiti hoće li učenici otkrivati manipulaciju na jednoj ili više slika.
TEHNIKA „TROKUT PERSPEKTIVA"	Učenici odgovaraju na tri pitanja na temelju metode vidljivog razmišljanja (vidi gore). Pitanja se odnose na sliku na kojoj su u prethodnom koraku otkrivali manipulacije.	Putem interneta / u učionici	20′	Ova vježba potiče učenike na kritičko razmišljanje i motivira ih da iz različitih perspektiva sagledaju sliku na kojoj su otkrivali manipulacije. Sami možete odlučiti hoće li učenici raditi sami, u parovima ili u manjim skupinama i kako će predstaviti svoje zaključke. Njihove odgovore možete vidjeti i u prikazu izvješća na platformi za učenje.
KLIKNI I RASPRAVI	Učenici mogu raditi u paru, odabrati jednu karticu s uputama za raspravu (ili više njih) i raspravljati o pitanju na kartici. Mogu birati između niza tema.	Putem interneta / u učionici	20′	Učenici imaju priliku promisliti i raspraviti o različitim aspektima svega onoga s čime su se dosad susreli u modulu. Mogu raditi u parovima, u manjim

				skupinama ili svi zajedno. Za ovaj je dio potrebno vaše aktivno usmjeravanje. Sami možete odlučiti hoće li učenici slobodno birati kartice, koliko će ih odabrati i hoće li se i kako rezultati predstaviti.
RAD NA PROJEKTU	Kako bi primijenili ono što su naučili, učenici provode vlastito istraživanje s ciljem da identificiraju problematičan medijski sadržaj na dvije razine: na nacionalnoj razini i na transnacionalnoj (europskoj) razini. Učenici zatim svoje zaključke predstavljaju cijelom razredu.	Putem interneta / u učionici	N/A	Ova se aktivnost može zadati učenicima kako bi bolje razumjeli temu na nacionalnoj i na europskoj razini, ovisno o raspoloživom vremenu. Format za prezentiranje sadržaja može se prilagoditi ovisno o potrebama vaših učenika.
KUTAK ZA PROVJERU INFORMACIJA	U kutku za provjeru informacija učenici imaju pristup ključnim materijalima iz modula i popisu najvažnijih pojmova iz područja medijske pismenosti.	Na internetu	N/A	Kutak za provjeru informacija mjesto je gdje se može pristupiti ključnim materijalima. Popis najvažnijih pojmova pomaže učenicima da definiraju ključne pojmove. Starijim učenicima, ako je primjereno, mogu se zadati i videozapisi *Ruka* ili *Mozak*. Plus: Učenicima za domaći rad možete zadati da pogledaju niz videozapisa o dezinformacijama na YouTubeu (vidi dio *Poveznice i materijali s dodatnim informacijama*, u nastavku).

Poveznice i materijali s dodatnim informacijama[2]

Preporučeni materijali:

- Niz videozapisa Europskog parlamenta na platformi YouTube. Čini se da su u današnjem digitalnom svijetu dezinformacije posvuda. Vjerojatno ste naišli na njih. Možda ste ih čak i proslijedili. No jeste li se ikad zapitali zašto su opasne ili što možete učiniti kako biste ih suzbili? Prvi korak u borbi protiv lažnog sadržaja jest razumjeti kako funkcionira. Ovi videozapisi pomoći će vam da budete vještiji na internetu. Pomoći će vam da shvatite mehaniku dezinformacija i kako razlikovati činjenice od lažnog sadržaja, https://www.youtube.com/playlist?list=PLHQxK2YVsFVtlgDH2_lliyTMfPyZ3Q03N.

- Internetska prezentacija Kuće europske povijesti „Hack Your Brain". Margriet Sitskoorn, klinička neuropsihologinja na Sveučilištu u Tilburgu, otkriva kako nas neusklađenost između prirodne sposobnosti našeg mozga za obrađivanje informacija i današnjeg brzog protoka informacija čini posebno podložnima lažnim vijestima, društvenim medijima, porukama koje se temelje na strahu i društvenoj polarizaciji. Prezentacija daje uvid u aspekte koji mogu biti efektne teme za raspravu učionici, https://www.youtube.com/watch?v=A996dk8YodM (EN).

- Smjernice EU-a za učitelje, nastavnike i druge odgojno-obrazovne djelatnike o suzbijanju dezinformacija i promicanju digitalne pismenosti putem obrazovanja i osposobljavanja, https://op.europa.eu/hr/publication-detail/-/publication/a224c235-4843-11ed-92ed-01aa75ed71a1/language-hr.

- Kahneman, Daniel: *Thinking, Fast and Slow* (Razmišljanje, brzo i sporo), 2013., Farrar, Straus and Giroux (ISBN: 978-0374533557).

O metodi vidljivog razmišljanja

- Saznajte više o metodi vidljivog razmišljanja koju je razvila organizacija *Project Zero* Sveučilišta Harvard (tekst na engleskom).

Daljnji izvori:

- Laboratorij EU Disinfo: https://www.disinfo.eu/ (EN)
- Platforma EU protiv dezinformacija (EUvsDisinfo): https://euvsdisinfo.eu/learn/ (EN, RU, UA, DE, SL)
- Europski parlament: 10 savjeta za borbu protiv dezinformacija: https://www.europarl.europa.eu/topics/hr/article/20250603STO28720/disinformation-10-steps-to-protect-yourself-and-others
- Europski opservatoriji za medije u svim državama članicama: https://edmo.eu/about-us/edmo-hubs/
- Paket alata EU-a: Oprez na internetu: možete li prepoznati manipulaciju informacijama? https://learning-corner.learning.europa.eu/learning-materials/staying-vigilant-online-can-you-spot-information-manipulation_hr
- Paket alata EU-a: Demokracija na djelu: https://citizens-initiative.europa.eu/schools/eci-educational-toolkit_hr
- Skupina za strateško promišljanje Europskog parlamenta: Kako prepoznati lažne vijesti: https://www.europarl.europa.eu/thinktank/hr/document/EPRS_ATA(2017)599386

[2] Svi materijali dostupni su na 24 službena jezika EU-a, osim ako nije drugačije navedeno.

- Virtualni obilazak izložbe „Fake (f)or Real" (Original i krivotvorine: Povijest krivotvorenja i falsificiranja), Kuća europske povijesti: https://historia.europa.eu/hr/exhibitions-events/temporary-exhibitions/fake-real (EN, DE, FR, NL)
- Putujuća izložba „Fake (f)or real" (Original i krivotvorine: Povijest krivotvorenja i falsificiranja), Kuća europske povijesti: https://historia.europa.eu/hr/exhibitions-events/temporary-exhibitions/fake-real-touring-exhibition (EN, DE, FR, NL)

Ako imate pitanja o sadržaju ili metodologiji platforme *HistoriCall*, pošaljite nam e-poruku na: historia-learning@europarl.europa.eu.